

ROSA BARCELÓ COMPTE, *VENTAJA INJUSTA Y PROTECCIÓN DE LA PARTE DÉBIL DEL CONTRATO*, MADRID, BARCELONA, BUENOS AIRES I SÃO PAULO, COLEGIO NOTARIAL DE CATALUÑA I MARCIAL PONS, 2019, 254 PÀGINES

I. El llibre *Ventaja injusta y protección de la parte débil del contrato*, obra de la Dra. Rosa Barceló Compte, estudia una institució, l'avantatge injust, que constitueix la pedra angular de la protecció de la part feble del contracte; i ho fa a partir de la nova regulació continguda en els articles 621-45 a 621-48 del Codi civil de Catalunya (CCCat).

Aquest llibre és el resultat de la tesi doctoral que la Dra. Rosa Barceló va defensar el 17 de setembre de 2018 davant del tribunal presidit pel Dr. Miquel Martín Casals (catedràtic de dret civil de la Universitat de Girona) i del qual formaven part també la Dra. Chantal Mak (professora de dret civil de la Universitat d'Amsterdam) i el Dr. Pedro del Pozo Carrascosa (catedràtic de dret civil de la Universitat de Barcelona). La tesi, dirigida per la Dra. Gemma Rubio Gimeno, professora agregada de dret civil de la Universitat de Barcelona, va obtenir la qualificació més alta i posteriorment ha estat guardonada amb el Premi Extraordinari de Doctorat de la Universitat de Barcelona i amb el Premi Ferrer Eguizábal de l'any 2020. Aquests reconeixements palesen que l'obra de la Dra. Barceló és un treball brillant, de gran interès científic i pràctic, cridat a ser considerat una obra de referència en la matèria en els pròxims anys.

II. El llibre se centra en l'estudi de la nova regulació de l'avantatge injust, figura incorporada al CCCat per la Llei 3/2017, del llibre sisè d'aquest cos legal, referent a les obligacions i els contractes; la regulació s'integra en la subsecció «Avantatge injust i lesió en més de la meitat», que forma part del capítol dedicat a la compravenda. En sintonia amb les tendències actuals en l'àmbit del dret contractual europeu, l'avantatge injust, basat en criteris subjectius dels contractants, té com a finalitat evitar casos clars d'abús d'una de les parts envers l'altra i vetllar per la justícia de l'intercanvi econòmic. En aquest sentit, es tenen en compte arguments com ara si en el moment de la conclusió del contracte una de les parts depenia de l'altra o hi mantenia una relació especial de confiança, si estava en una situació de vulnerabilitat econòmica o si era palesament ignorant o manifestament mancada d'experiència, junt amb el fet que l'altra part coneixia o havia de conèixer aquesta situació, se'n va aprofitar i en va obtenir un benefici excessiu o un avantatge manifestament injust (art. 621-45.1 CCCat). Paral·lelament, es manté i es generalitza la doctrina de la lesió en més de la meitat, de caràc-

ter objectiu, útil per a resoldre supòsits de desequilibri important de les prestacions (art. 621-46 CCCat).

Amb la renovació conceptual que ha representat la introducció de l'avantatge injust, el legislador català deixa clara la seva voluntat de dotar el Codi civil d'un instrument de justícia contractual poderós i que permeti preservar la màxima simetria negocial entre els contractants i protegir la part més feble de la relació. A banda de la possibilitat de rescindir el contracte, o la d'anul·lar-lo per vicis del consentiment, accions que per la seva naturalesa són destructores, el mecanisme tècnic per excel·lència per a implementar l'equilibri contractual és la possibilitat que la part perjudicada té de demanar al jutge que adapti el contingut del contracte a la pràctica contractual prevalent en el moment de concloure'l i a les exigències de la bona fe i l'honradesa dels tractes (art. 621-47.1 CCCat).

III. El llibre s'estructura en quatre capítols. El primer, «La justícia contractual en el derecho privado europeo como condicionante normativo», estableix la base teòrica sobre la qual l'autora bastirà la seva configuració de l'avantatge injust. Parteix de l'afirmació que el dret contractual europeu, arran del descens econòmic i social de la nostra època, que ha qüestionat el marc de la llibertat contractual, promou la protecció de la part feble de l'*iter* contractual. Hom defensa així un nou humanisme contractual que entén el contracte com un instrument de promoció de valors com ara la solidaritat i l'equitat, tot prenent en consideració la conciliació necessària entre l'autonomia de la voluntat de les parts i la protecció dels contractants més febles. És per això que la Dra. Barceló, sobre la base de la teoria de la justícia de Rawls, qüestiona la concepció del dret de contractes com un dret neutral, aliè a consideracions de tipus polític i merament tècnic. Es justifica així la necessitat d'introduir una figura com l'avantatge injust, amb una naturalesa autònoma, a cavall de les que s'han anomenat *justícia substantiva* i *justícia procedimental*. La primera es refereix a l'objecte de les prestacions i inclou normes com ara les de la rescissió per lesió o les clàusules abusives en els contractes amb consumidors. En canvi, les normes relatives als vicis del consentiment formen part de la justícia procedimental, ja que afecten el procés de formació del contracte.

El segon capítol del llibre es titula «De la excesiva desproporción a la ventaja injusta. El control de la justicia procedimental en el derecho de contratos». La Dra. Barceló hi fa una sèrie de propostes molt interessants sobre com hauria de ser la regulació de l'avantatge injust. En la primera proposa una presumpció *iuris tantum* d'existència d'un benefici o un avantatge excessiu quan el desequilibri superi el cinquanta per cent del valor de mercat de l'objecte de la prestació. Tot i que el dret contractual europeu insisteix a esborrar qualsevol expressió que recordi la tradicional *laesio ultra dimidium*, l'autora entén que l'aplicació d'una pauta matemàtica pot ser molt útil per a establir un paràmetre que descrigui què s'entén per *excessiu* i delimiti la discrecionalitat judicial en aquest àmbit.

Ara per ara, l'existència d'un dany desproporcionat no permet, per si sola, demanar la ineficàcia del contracte. Com hem indicat abans, calen dos elements addicionals, un per a cada part contractual: d'una banda, un context contractual que debiliti la capacitat negociadora d'una de les parts; de l'altra, l'explotació conscient d'aquesta feblesa per l'altra part, que n'obté un benefici o un avantatge excessiu. Això fa que el consentiment, tot i ser lliure i exacte, no s'hagi format de manera correcta des del punt de vista ètic, i això permet caracteritzar la figura de l'avantatge injust com un vici del negoci. Com a conseqüència, l'autora proposa que la seu de regulació de l'avantatge injust no hauria de ser el contracte de compravenda, sinó la hipotètica regulació que el Codi civil de Catalunya fes de les disposicions generals del contracte.

L'altra gran proposta que la Dra. Barceló fa en aquest capítol del seu llibre és la de fusionar la lesió en més de la meitat al si de la regulació de l'avantatge injust. L'autora qüestiona la decisió del legislador català de conservar la institució històrica de la *laesio ultra dimidium*, ja que la introducció de la figura de l'avantatge injust integra en el seu contingut l'element objectiu que caracteritza la *laesio enormis*. En aquest sentit, hom pot perfectament presumir l'abús o l'aprofitament d'una situació de debilitat, propis de l'avantatge injust (art. 621-45.1 CCCat), quan en el moment de la conclusió del contracte el valor de la prestació rebuda és inferior a la meitat del valor de la prestació que fa la part perjudicada, situació tipificadora de la lesió en més de la meitat (art. 621-46.1 CCCat). Mantenir la lesió en més de la meitat i regular paral·lelament l'avantatge injust duu a una duplicitat innecessària.

El tercer capítol del llibre, «Dinàmica de la ventaja injusta», s'inicia amb la qüestió de l'àmbit d'aplicació de la figura de l'avantatge injust: si és només en els negocis amb causa onerosa o si pot tenir també alguna aplicació en els negocis amb causa gratuïta, com ara la donació o la constitució gratuïta d'un *trust*, en la línia de les propostes d'harmonització del dret privat europeu. La Dra. Barceló s'inclina per aquesta darrera possibilitat, si bé amb una nova ubicació de la figura en el CCCat, fora de l'àmbit de la causalitat onerosa en el qual actualment es troba. En aquest sentit, tot i que és en l'àmbit de l'onerositat on l'avantatge injust té el seu camp d'aplicació principal, no per això s'ha d'excloure de l'àmbit de la gratuïtat. Si bé el desequilibri patrimonial és inherent als negocis amb causa gratuïta, l'avantatge injust també es pot apreciar en el procés de formació de la voluntat negocial en casos en què hi ha una explotació de la part feble de la relació negocial.

La nova regulació del Codi civil de Catalunya ha ampliat considerablement la legitimació de la part feble del contracte i ha arribat a una simetria en la legitimació per a exercir les accions protectores. Tradicionalment, el dret català regulava de manera asimètrica els supòsits de lesió en més de la meitat, ja que només l'alienant podia rescindir el contracte (art. 321 de la Compilació del dret civil de Catalunya [CDC]). La nova regulació de la lesió ha superat aquesta limitació i ha estès la legitimació per a demanar la rescissió del contracte a la part perjudicada, tant si és l'alienant com si és

l'adquirent (art. 621-46.1 CCCat). Aquesta simetria en la legitimació també hi és en el cas de l'avantatge injust (art. 621-45.1 CCCat).

Cal destacar que la regulació de l'avantatge injust en el CCCat està orientada a protegir la part feble del contracte, tant si es tracta d'un consumidor com si no ho és, com es pot observar en la mateixa estructura de l'article 621-45 CCCat: en el seu primer apartat hom protegeix la part feble en general, protecció que es veu ampliada en el segon apartat, en el cas que la part feble tingui, a més, la consideració de consumidora.

El quart i últim capítol del llibre, «Remedios previstos en los supuestos de ventaja injusta», va més enllà del remei de la rescissió i se centra en la renegociació o l'adaptació del contracte. El punt de referència és la figura de l'alteració de les circumstàncies contractuals —la coneguda com a clàusula *rebus sic stantibus*—, que corregeix la desaparició sobrevinguda de l'equilibri contractual; la diferència amb l'avantatge injust és que, en aquest cas, el desequilibri que s'ha de corregir és inicial. En qualsevol cas, el règim que hauria de ser preferent en els supòsits d'explotació o d'avantatge injust és la renegociació del contracte, que hauria de permetre la seva conservació, en comptes de la seva rescissió. Si el deure de renegociació no prospera, la solució és l'adaptació judicial, que permet la intervenció del jutge en el contingut del contracte, per tal d'adaptar-lo a la pràctica contractual prevalent en el moment de concloure'l i a les exigències de la bona fe i l'honradesa dels tractes, com ara proclama l'article 621-47.1 CCCat, tot adaptant les propostes harmonitzadores del dret europeu. En aquest punt, la Dra. Barceló és crítica amb la limitació que l'article esmentat estableix en la legitimació per a demanar l'adaptació judicial del contracte, ja que està limitada només a la part perjudicada; l'autora proposa que la legitimació també s'estengui a la part beneficiada. Així, davant la demanda de la part perjudicada de rescindir el contracte per avantatge injust, la part beneficiada s'hi hauria de poder oposar i reconvenir demanant l'adaptació. Serà el jutge qui decidirà què escau, si la rescissió o l'adaptació; i si opta per aquest segon remei, haurà d'atendre els interessos d'ambdues parts.

En aquest capítol dels remeis, la Dra. Barceló és crítica amb la regla de l'article 621-46.2 CCCat, que permet evitar la rescissió del contracte si es paga el valor *total* de la prestació. Entén que la solució idònia hauria estat que l'adaptació del contracte arribés només al límit del que és tolerable per la mateixa norma, és a dir, dins del que seria un benefici no excessiu o un avantatge just. Aquesta solució és la que hauria d'operar en una figura que no té una voluntat sancionadora de la part no perjudicada pel contracte.

IV. La lectura del llibre *Ventaja injusta y protección de la parte débil del contrato* és enriquidora. El tractament rigorós que la seva autora, la Dra. Rosa Barceló Compte, fa de les fonts legislatives, doctrinals i jurisprudencials, li permet fer aportacions científiques molt interessants i proposar nous enfocaments de la matèria que poden servir de base per a futures millores de la regulació actual de l'avantatge injust en el Codi civil de Catalunya. La bondat del llibre rau en el fet que l'autora fa aquests plan-

tejaments des de l'honradesa i la humilitat que caracteritzen les bones obres científiques: s'explica la matèria, s'aporten arguments per a defensar les tesis pròpies, alhora que es reconeix la llibertat del lector per a discrepar i formular propostes alternatives. El llibre no imposa res, sinó que suggereix arguments per a la reflexió jurídica sobre un tema important com és la nova consideració del contracte com un instrument de promoció de valors com ara la solidaritat, l'equitat i la justícia. És per això que aquest és un excel·lent llibre de dret civil.

Pedro del Pozo Carrascosa
Catedràtic de dret civil
Universitat de Barcelona